

Célkereszt és politika

JEGYZETEK A DOMINÓ ELV ÉS A SERPICO CÍMŰ AMERIKAI FILMEKRŐL

Két, voltaképpen egymástól meglehetősen távol eső, de sok tekintetben mégiscsak rokonítható filmről szólunk. Rokonítható a két film, pedig nem csak azért, mert mindkettő amerikai, s nem is csak azért, mert jól ismert, a nemzetközi filméletben „magasan jegyzett” rendező készítette, de a két film a választott történetben látszólag egymástól távol esvén, valahogy mégiscsak ugyanarról beszél, ugyanazzal a moralitással közelít a jelenséghez, ugyanazt az ítéletet formálja, s ugyanarra a következtetésre jut.

Miről is van szó? Válasszunk egy eltökélten álnaiv aspektust. Mi itt a magunk félidilli állapotában — miközben a zöldségárakról, szakszervezeti díjakról és a prémiumok arányáról vitatkozunk — időnként der-

medten és értetlenül olvassuk, tárgyaljuk azokat az erőszakos cselekvéseket, amelyek manapság a „nyugati társadalmakat” jellemzik. Elnökgyilkosságok, emberrablások, túszok százszámra egy ellopott, eltérített repülőgépen, korrupt rendőrök, megvesztegetett államelnökök. Csak fogjuk a fejünket, mi van, hogy van? nem értjük, nem tetszik, ám aztán — többnyire egy-két évvel később — filmesek fikciókban és „non fiction”-ökben megmagyarázzák.

Nos, hát itt van két ilyenféle magyarázat. Stanley Kramer adja az egyiket *A dominó elvben*, Sidney Lumet a *Serpico*ban a másikat. Úgy hogy azután az idei nyár magyar mozinézói igen alapos filmelemzést kaphatnak e két film segítségével az amerikai erőszakszervek természet-

Gene Hackman A dominó elv főszerepében

rajzáról, működési mechanizmusáról, a miértről, de méginkább a hogyanról.

Mi egy kicsit valóban naivak vagyunk. Elképzelni is alig tudjuk, hogy egy amerikai elnök gengszterekkel szövetkeznek többé-kevésbé kisszerű politikai céljainak megvalósítására, miként azt sem fogjuk fel, hogyan lehetséges, hogy a törvényemberei hamisjátékosok, csempészek megszarolásával tartják fenn magukat egv-egy hűtőszekrény vagy színes televízió megvásárlásának színvonalán.

Mintha leggyengébb agitációs érveink közegében mozognánk. Ha ezt a két filmet mi csináltuk volna — hogy bebizonyítsuk, milyen kisszerű, milyen ötletelen és alantas módon tartja fenn magát az USA erőszak-szerv-rendszere — ugyancsak megmosolyogna minket a saját közönségünk. Vádolva sematizmussal, elfogultsággal, manipulációs eltökéltséggel s ki tudja még miféle hamissággal. Csakhogy ezeket a filmeket világhírű rendezők hozták létre óriási apparátussal, zseniális színészek köz-

reműködésével, tovább már alig fejleszthető, tökéletesíthető technikával, kaffai filozófiával, dokumentálható tényekkel, valóságos eseményekre épülő történetekből.

Ostoba világ. Százféleképpen közlik ezt velünk — művészek. Ebben a két filmben okosan és tehetségesen. A néző legfőljebb azt nem érti, hogy ezeknek az elemi igazságoknak közléséhez minek ekkora felhajtás. Lehet tán, hogy a két mű rendezői, írói, más megvalósítói — restelkedve teszem föl a kérdést — minderről kevesebbet tudnak, mint a pesti körút járókelői?

Két jó film. Elbűvölően játszva és rendezve. Igaz indulataikban rokonszenvesek is. Hogyan lehet hát mégis, hogy a pesti körút mozinézőitől ennyire elmaradtak? Nálunk a gyenge középiskolai oktatásban „éppen megfelelték” már régen tudják azt, amit Kramer és Lumet most felfedez számukra?

De beszéljünk a filmekről. A *dominó* elvben egy gyilkosságért elítélt — bár a gyilkosságot el nem követett — férfit egy titokzatos szer-

Mickey Rooney és Gene Hackman *A dominó* elvben

Serpico szerepében: Al Pacino

vezet kiszabadít a börtönből és „edzeni” kezdi, hogy fölhasználhassa egy fontos személyiség elleni merénylet elkövetésére. A „szervezet” tökéletesen dolgozik. A legkorszerűbb pszichológiai módszerekkel, nagystílusú, magas technikai fölkészültséggel. S olyan bonyolult gondolkodással, hogy a „nagy tervbe” még a kiszemelt „gyilkos”-nak, Roy Tuckernek az övékénel mindenképpen érettebb, morálisabb tartását is „beleszámítják”. Merthogy a gyilkosságot végül is valaki más követi el, Tucker szerepe nem is lesz egyéb, mint a bűnbaké. Így hát sorsa sem lesz kétséges: a film végén egy távcsöves puska célfókuszában látjuk utoljára. Ám közben szinte mindenkit elér halálос végzete, mindenkit, aki az „akció közben” holmi parányi emberséget elárul magáról.

Az egész históriáról, nem valami kaján módon, Attila temetése jutott eszembe. A nagy temetés résztvevőit, mint köztudott, lenyilazták, hogy el

ne árulhassák a temetés helyét, de a kivégzőket is számon tartották, s el-tették láb alól, mielőtt elárulhatták volna, hogy hol s kit temettek.

Ez volna tán a „dominó elv”?

Kár, hogy mit sem tudok meg arról, kit, miért s hol gyilkolnak meg. Nem tudom meg, milyen okból, kik s miért? Nem tudom, milyen koncepciók ütköznek itt, s miféle szervezet működik a miféle más szervezetek ellen.

Csak azt tudom, hogy Amerikában rossz emberek, rossz ügyeket szolgálnak — rosszul.

S úgy érzem magam, mint a gyerekek, akinek elmesélik, hogy a gonosz boszorka meg akarja enni Jancsit és Juliskát, jöllehet bizonyára nem éhes, hiszen még a hétvégi háza is mézeskalács-téglákból épült.

Hát ennyit Kramer filmjéről, amely talán még mindig a Kennedy-gyilkosság lidércvilágában mozog, de az erőszak mechanizmusának működésén kívül bizony keveset közöl ve-

Jelenet a *Serpico*-ból

lünk a világról. S hogy amit mond, az, legalább filmi értelemben, mégiscsak élvezhető, Gene Hackman színészi zsenijének köszönhető. (Kár, hogy ugyanez nem mondható el az enykori kamasz-sztárról Mickey Rooney-ről, aki, ki tudja már hányadszor, csak vergődik a kamerák előtt.)

A másik, a rokonfilm, már tisztább, világosabb, motiváltabb, szempontjai érthetőbbek, társadalmi ítélete kevésbé elvont — bár igaz: kisszerűbb is. *Serpico* a rendőr, aki képtelen elfogadni az amerikai nagyvárosi rendőrség korrupcióját, megvesztegethetőségét, felőrli életét egy reménytelennek tetsző morális harcban, elveszíti szeretőit, önmagát, az életbentartó cél már csak az, hogy leleplezze „kollégáit”, akik nem a bűn üldözésével, hanem annak megsarcolásával tartják fenn magukat. *Serpico* pirruszi győzelmet arat. Félholt már, mire végre sikerül bebizonyítania az amerikai társadalomnak

önnön korrupcióját, már rendőrök üldözik őt, a rendőrt, mire a győzelem-vereségtől meg tud szabadulni, hogy Svájcba emigrálva végre szegényen, kitaszítottan megírassa azt az emlékirat-dokumentumot, amelyből Sidney Lumet ezt a világhírű filmet megcsinálhatta s benne Al Pacinónak alkalmat adhatott egészen különleges színészi képességeinek bizonyítására.

Láttunk hát két színészcóriást és meggyőződhattünk róla — amerikai filmírók, rendezők segítségével —, hogy az amerikai városi élet olyan, amilyennek legsematikusabb híreink leírják.

Olyan, vagy csaknem olyan. A néző pedig közben hadd élvezze a különös filmkalandokat. S ha a krónikás jobban szeretné a valóságosabb élet-tényeket mélyebben átélni — ez az ő elfoglaltságából következik.

HÁMORI OTTÓ